

Андрій ГУРАЛЮК,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу цифрових технологій та комп'ютерного забезпечення,
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: РИЗИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ

Ключові слова: штучний інтелект (ШІ), система вищої освіти трансформаційний потенціал, оптимізація освітнього процесу, індивідуалізація навчання, академічна недоброочесність.

Інтенсивне впровадження штучного інтелекту в різні сфери життєдіяльності, зокрема в освіту, засвідчує його стратегічну важливість для трансформації вищої школи. Технології на основі ШІ відкривають нові можливості для модернізації навчального процесу, забезпечення персоналізованих освітніх маршрутів та підвищення ефективності управління освітніми установами. Однак поряд із перевагами, інтеграція ШІ актуалізує низку ризиків, які потребують критичного аналізу та стратегічного реагування. Метою цієї статті є аналіз потенціалу та обмежень ШІ у вищій освіті з позицій педагогіки, етики, права та соціальної відповідальності.

Однією з основних переваг застосування ШІ є підвищення якості освітніх послуг завдяки персоналізації навчального процесу. Адаптивні платформи на основі ШІ здатні враховувати індивідуальні особливості студентів, забезпечувати оперативний зворотний зв'язок і формувати рекомендації щодо навчального контенту, що сприяє підвищенню академічної успішності.

Однак, поряд із цими можливостями, ШІ породжує значні педагогічні виклики. Насамперед, йдеться про зростання рівня академічної недоброочесності через використання генеративних моделей для створення текстових або програмних завдань без належної інтелектуальної участі студента. Така практика ставить під сумнів достовірність результатів навчання та ускладнює об'єктивне оцінювання академічних досягнень. Це вимагає переосмислення методик контролю знань і впровадження інструментів для виявлення ШІ-генерованого плагіату [1].

Крім того, надмірна опора на технології створює ризик зниження рівня розвитку когнітивних навичок студентів, зокрема критичного мислення, здатності до самостійного аналізу й аргументації. Автоматизовані підказки та відповіді можуть знижувати мотивацію до глибокого занурення в навчальний матеріал та самостійного розв'язання складних проблем.

Важливою проблемою є забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних у процесі використання ШІ-платформ, які акумулюють значні обсяги інформації про поведінку, досягнення та особистісні характеристики студентів. За відсутності надійних механізмів кібербезпеки та чітких правових регламентів існує загроза несанкціонованого використання або витоку чутливої інформації.

Крім того, алгоритмічна упередженість є серйозним ризиком, оскільки моделі ШІ навчаються на історичних даних, які можуть відображати соціальні або культурні стереотипи. Наслідком цього може бути викривлення результатів навчання, необ'єктивні рекомендації або дискримінація окремих категорій студентів за ознаками, що не мають стосунку до їхніх реальних освітніх досягнень.

Не менш важливою є проблема збереження гуманістичного виміру освіти. Викладач не може бути повноцінно замінений технологією, оскільки педагогічна діяльність передбачає не лише трансляцію знань, а й формування особистості, ціннісних орієнтацій та емпатійної взаємодії. Отже, ШІ має розглядатися як інструмент підтримки викладача, а не як його альтернатива.

Інтеграція ШІ супроводжується посиленням нерівності у доступі до освітніх можливостей. Заклади вищої освіти з обмеженим фінансуванням, а також окремі соціально незахищені групи студентів можуть мати недостатній доступ до сучасних ШІ-інструментів та цифрових ресурсів, що спричиняє поглиблення освітньої диференціації [3].

Також залишається відкритим питання правового регулювання використання ШІ в академічному середовищі. Відсутність чітко визначених норм щодо авторства матеріалів, створених ШІ, відповідальності за помилки алгоритмів, а також механізмів контролю за їх використанням у навчальному процесі ускладнює формування зрозумілих і прозорих правил гри для всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Інтеграція ШІ у сферу вищої освіти є об'єктивним етапом розвитку сучасного освітнього середовища, який відкриває нові можливості для трансформації навчальних практик, удосконалення методів викладання та управління освітніми процесами. Проте, ефективне й етично обґрунтоване використання ШІ потребує системного підходу до управління ризиками та викликами, пов'язаними з його впровадженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності // Освітологічний дискурс. 2024. № 1(44). С. 68–83. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2024.15>.
2. Остіян Є. З. Штучний інтелект та персональні дані: захист приватності в цифровому середовищі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2024. Вип. 85(3). С. 47–53. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85\(3\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_85(3)_9).
3. Бутирін І. Штучний інтелект та глобальна нерівність: нові виклики для розподільчих відносин // Економіка та суспільство. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-99>.